

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

AUTEURS

Marjan de Grijter
Jolanda Asmoredjo
Hannah de Lange
Inge Razenberg

april 2020

KANSEN EN KNELPUNTEN

STATUSHOUDERS VIA EEN SCHAKELTRAJECT NAAR EEN BEROEPSOPLEIDING?

Inhoud

Conclusies en aanbevelingen	3
1 Inleiding	6
1.1 Onderzoek	7
2 Gemeentelijke context	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Routes naar werk	8
2.3 Mogelijkheden in gemeenten om schakeltraject te volgen	10
2.4 Kansen en bedreigingen	10
2.5 Wat is er nodig?	12
2.6 Samenvatting	13
3 Schakeltrajecten nader bekeken	14
3.1 De schakeltrajecten	14
3.2 Organisatie schakeltrajecten	16
3.3 Duur en inhoud van de schakeltrajecten	17
3.4 Begeleiding van de deelnemers	18
3.5 Sociaal contact en steun in de schakeltrajecten	19
3.6 Doorstroom na het schakeltraject	21
3.7 Toekomst: Verwachtingen en uitdagingen	24
3.8 Samenvatting	25
4 (Oud) deelnemers aan schakeltrajecten aan het woord	28
4.1 Introductie	28
4.2 Inhoud van de schakeltrajecten	28
4.3 (Sociale) steun	31
4.4 Doorstroom	33
4.5 Samenvatting	33
Literatuur	35
Bijlage: Achtergrondinformatie geïnterviewde schakeltrajecten	36

Conclusies en aanbevelingen

Onderzoek naar de integratie van vluchtelingen die eerder naar Nederland zijn gekomen, laat zien dat een Nederlands diploma de kansen op de arbeidsmarkt verhoogt en vluchtelingen de beste kansen op passend werk biedt. In de nieuwe Wet inburgering, die in 2021 zal ingaan, wordt een zogenaamde 'onderwijsroute' ingericht, die hen ondersteunt bij het zo snel mogelijk behalen van een Nederlands diploma. Onderdeel van deze onderwijsroute wordt een schakelvoorziening, waarin Nederlandse taal wordt aangeboden en waarin ook aandacht is voor onder andere studievaardigheden.

Deze – op het regulier onderwijs voorbereidende trajecten, ook wel schakeltrajecten genoemd - bestaan ook nu al. Het gaat om trajecten die plaatsvinden vóór deelname aan een vervolgopleiding. In deze trajecten leren deelnemers de Nederlandse taal, werken aan deficiënties en ontwikkelen studievaardigheden die passen bij de Nederlandse onderwijscultuur. Een schakeltraject bereidt statushouders voor op een vervolgopleiding in Nederland en zorgt voor een goede aansluiting op de toelatingseisen van de gekozen opleiding. Op dit moment zijn er een kleine 40 schakeltrajecten in Nederland, die deelnemers voorbereiden op het mbo, hbo of wo. Hoewel getalsmatig inzicht ontbreekt, gaat het naar schatting op dit moment om kleine aantallen statushouders die een schakeltraject volgen.

Bij de ambitie om meer statushouders in staat te stellen een Nederlands diploma te halen, spelen schakeltrajecten een belangrijke rol. In dit onderzoek brengen we kansen en knelpunten bij de instroom, de uitvoering en de doorstroom van schakeltrajecten in kaart. Hiermee willen we bijdragen aan een betere instroom van statushouders in Nederlandse (beroeps)opleidingen en een betere samenwerking tussen onderwijsinstellingen en gemeenten. De vraag die in dit onderzoek van Kennisplatform Integratie & Samenleving centraal staat is wat er voor nodig is om te zorgen dat (meer) statushouders via schakeltrajecten doorstromen naar reguliere (beroeps)opleidingen en aldus de beste kansen hebben op passend werk in Nederland.

In het onderzoek hebben we vijf schakeltrajecten onder de loep genomen. We interviewden de projectleider of coördinator. Daarnaast spraken we 12 (oud)deelnemers aan de vijf schakeltrajecten over hun ervaringen in het schakeltraject en hun wensen en ambities ten aanzien van het volgen van een opleiding. Om inzicht te krijgen in het gemeentelijke perspectief, maakten we gebruik van de informatie die we hebben verzameld in het kader van de KIS monitor *Arbeidstoeleiding statushouders in gemeenten*¹ en deden we enkele aanvullende interviews in gemeenten.

POSITIONERING SCHAKELTRAJECTEN

Als via de onderwijsroute meer statushouders een Nederlandse beroepsopleiding (willen) gaan volgen, dan zullen er meer schakeltrajecten en meer plaatsen nodig zijn. Wat ons opviel is dat gemeenten over het algemeen nog weinig specifieke ideeën hebben over de invulling van een bredere schakelvoorziening, zoals voorzien in de nieuwe Wet inburgering. Weliswaar is het in 87% van de gemeenten voor statushouders mogelijk om een schakeltraject te volgen, maar dit gebeurt in de praktijk op kleine schaal. In veel gevallen is de gemeente betrokken geweest bij het opzetten van een schakeltraject, meestal als samenwerkingspartner van de onderwijsinstelling, maar soms ook als initiatiefnemer. Zowel de onderwijsinstellingen als de gemeenten hebben de ervaring dat het daarbij een grote uitdaging was om – onder andere door het ontbreken van geormerkte middelen – het traject van de grond te krijgen. Door het creatief bijeenbrengen van middelen, van de onderwijsinstelling, de gemeente en een deel van de DUO-lening van de inburgeringsplichtige deelnemers, lukte het om een schakelvoorziening op te zetten. Voldoende deelnemers is daarbij een voorwaarde om rendabel te zijn. Gemeenten en onderwijsinstellingen hebben veel vragen

1 Gruijter, M. de, Razenberg, I., & Tinnemans, K. (2019). Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2019. Succes en stagnatie bij arbeidstoeleiding van statushouders. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

over de nadere uitwerking van de nieuwe Wet inburgering op dit punt: hoe zorg je voor een meer gestroomlijnde structurele samenwerking bij het opzetten van schakeltrajecten, en hoe waarborg je de kwaliteit en de continuïteit, ook als bijvoorbeeld het aantal deelnemers fluctueert?

OPBRENGSTEN VAN SCHAKELTRAJECTEN

Via de interviews met de projectleiders of coördinatoren van de schakeltrajecten en de (oud) deelnemers hebben we zicht gekregen op kansen en belemmeringen bij de doorstroom vanuit een schakeltraject naar een vervolgopleiding. Wat er uit springt is dat het schakeltraject voor deelnemers onmisbaar is voor het instromen in een vervolgopleiding. De (oud)deelnemers zijn unaniem over de motivatie om voor een schakeltraject te kiezen: de taal onder de knie krijgen! Eenmaal in het schakeltraject constateren de deelnemers dat hun Nederlands met sprongen vooruit gaat. Een aantal vertelt dat dit niet het geval was bij de inburgeringscursus die ze daarvoor volgden. Dit komt omdat de deelnemers aan schakeltrajecten meer uren per week Nederlandse les krijgen, maar ook omdat er veel gelegenheid is tot het stellen van vragen en daadwerkelijk oefenen met de taal. Diverse deelnemers vinden het een voordeel dat ze in de klas zitten met anderen die ook Nederlands aan het leren zijn, omdat ze zich niet hoeven te generen voor foutjes. Wel is het belangrijk – zo vinden (oud) deelnemers en coördinatoren, dat de niveaoverschillen in de klas niet te groot zijn. In dat geval voelen degenen die al wat verder zijn zich belemmerd, en degenen die nog meer moeten leren, zich minder vrij om hiervoor in de les ruimte te nemen of te vragen. Met andere woorden: het schakeltraject moet op maat zijn en aansluiten bij de leerbehoefte van de deelnemers. (Oud) deelnemers zijn hier goeddeels tevreden over, ook omdat hun docenten in staat zijn in te spelen op verschillen in de klas en hiervoor extra opdrachten of juist extra uitleg geven.

De (oud) deelnemers, maar vooral ook de projectleiders en coördinatoren van de schakeltrajecten benadrukken dat in het schakeltraject niet alleen de taal wordt geleerd, maar ook veel aandacht is voor studievervaardigheden, computervervaardigheden en deficiënties in vakgebieden zoals wiskunde of Engels. Minder tastbaar, maar even belangrijk, is dat in het schakeljaar deelnemers ervaring opdoen met wat in het Nederlandse onderwijs en daarbuiten van hen wordt verwacht. Men leert in de praktijk over zaken als omgangsvormen – een stevige handdruk, je mening geven- en reflecteren op het eigen handelen als onderdeel van het leren. Dit zijn 'skills', zo benadrukken de projectleiders en coördinatoren, die broodnodig zijn voor een succesvolle gang door het vervolgonderwijs.

UNIEKE BEGELEIDING

De term schakelvoorziening suggereert terecht dat er een overbrugging, of schakel wordt gevormd tussen de nieuwkomende statushouder en de vervolgopleiding. Uit onze gesprekken met (oud) deelnemers komt naar voren dat in de praktijk het schakeltraject nog belangrijker is dan dat. Wat (oud) deelnemers met name waarderen is dat docenten van het schakeltraject een luisterend oor, ondersteuning en begeleiding bieden bij alle kwesties die hen als nieuwkomer in Nederland bezighouden. Naar hun zeggen is dit nodig om diverse redenen. Ten eerste hebben ze niet altijd familie of een sociaal netwerk in Nederland en als die er wel zijn bestaan ze vaak uit mensen die ook nog niet zo goed 'thuis' zijn. Daarnaast hebben (oud) deelnemers al ervaren dat de Nederlandse samenleving, met alle formele en informele regels, ingewikkeld is, en dat er verschillende 'loketten' zijn waar je hulp kunt vragen. Dat ze in het schakeltraject niet hoeven te 'shoppen' bij verschillende instanties om informatie of ondersteuning te krijgen, is een grote opluchting die hen in staat stelt om meer te focussen op de inburgering en de opleiding.

Projectleiders en coördinatoren bevestigen dat deze intensieve en integrale wijze van begeleiding en steun hard nodig is. Er is immers sprake van een grote overgang als men in Nederland (opnieuw) student wordt. En als statushouders gaan deelnemen aan een schakeltraject, zijn er vaak administratieve zaken die aandacht behoeven, zoals rondom de DUO lening, maar ook rondom huisvesting, verzekeringen en geldzaken. Daarnaast is bekend dat juist als de turbulente tijd van de asielprocedure en het vestigen in de gemeente voorbij is, andere vraagstukken naar boven komen, die te maken hebben met (mentale) gezondheid en welbevinden. Juist op dit vlak bieden docenten en coördinatoren veel steun. Doorgaans doen docenten en coördinatoren deze rol er gewoon 'bij'. Zij ontlenen hieraan veel voldoening, omdat zij zien dat hun hulp en ondersteuning wordt gewaardeerd en tot gevolg heeft dat deelnemers zich (meer) op hun opleiding kunnen toelagen. Maar soms is sprake van overbelasting. Ook het gevaar dat deelnemers hiervan afhankelijk worden, ligt op de loer. De overgang naar een vervolgopleiding, waar de exclusieve aandacht voor en kennis over de achtergrond en levenssituatie van de deelnemers ontbreekt, is dan ook erg groot. (Oud) deelnemers en projectleiders en coördinatoren constateren dat het ontbreken van deze intensieve begeleiding in de vervolgopleiding een risico is. Als deelnemers in de nieuwe context - een reguliere Nederlandse opleiding, aan een (grote) onderwijsinstelling – vragen hebben, of tegen problemen aanlopen, dan ontbreekt de vanzelfsprekende en laagdrempelige steun. Het is belangrijk dat deelnemers ook in hun vervolgopleiding weten waar zij terecht kunnen.

Aanbevelingen

Samenwerking gemeente en onderwijsinstellingen

- Er is een structurele samenwerking nodig tussen de gemeenten, die verantwoordelijk worden voor de inburgering en onderwijsinstellingen, waarin zaken als visie, taakverdeling (bijvoorbeeld rond de werving en toeleiding), financiering en begeleiding duidelijk zijn vastgelegd.
- Vaste contactpersonen van zowel de zijde van de gemeente als die van onderwijsinstellingen vergemakkelijken de communicatie en zorgen ervoor dat signalen van knelpunten sneller kunnen worden geadresseerd.
- Omdat het per gemeente om betrekkelijk kleine aantallen gaat, die bovendien willen instromen in diverse niveaus van onderwijs moeten gemeenten meer dan nu het geval is *regionaal* samenwerken bij het realiseren van een gedifferentieerd regionaal aanbod aan schakelvoorzieningen.
- Gemeenten kunnen actiever werven als het gaat om instroom in onderwijs en eventuele obstakels, zoals hoge reiskosten, wegnemen. Dit zou er voor moeten zorgen dat er (per regio) voldoende 'vraag' is naar plaatsen in een schakelvoorziening, zodat deze ook daadwerkelijk gerealiseerd/gefinancierd kunnen worden, én dat deze aantrekkelijk zijn voor statushouders met diverse startniveaus en onderwijsambities.

Delen en borgen van expertise over statushouders en onderwijs

- Op dit moment zijn het de docenten, of andere direct bij het onderwijs betrokkenen, die door ervaring veel expertise en *know how* hebben opgedaan over de wijze waarop statushouders succesvol kunnen worden ondersteund bij instroom in een vervolgopleiding, zowel in werkvormen als d.m.v. begeleiding. Deze ondersteuning speelt volgens (oud) deelnemers een belangrijke rol in het succes van schakeltrajecten. Het is belangrijk deze expertise te verbreden naar de (rest van de) onderwijsinstelling, waarin statushouders na het schakeljaar instromen, zodat zij ook daadwerkelijk adequaat begeleid kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door het organiseren van intervisie, of het aanbieden van een training cultuursensitief werken.
- De expertise van docenten, of andere direct bij het onderwijs betrokkenen zou ook moeten worden verbreed in de richting van de gemeenten. Deze expertise is belangrijk voor de beoordeling van aanbod bij het inkopen van schakeltrajecten in de toekomst. Kennis over 'wat werkt' bij instroom in vervolgopleidingen is ook voor klantmanagers belangrijk in het kader van zowel de brede intake, het opstellen van het persoonlijk plan voor inburgering en participatie (PIP) en in de begeleiding van deze statushouders.

Aansluiting schakeltrajecten op vervolgopleidingen

- De inhoud van de bestaande schakeltrajecten lijkt goed aan te sluiten bij zowel de wensen als de behoeften van de statushouders die een vervolgopleiding willen volgen. Er valt nog winst te behalen bij de aansluiting van de schakeltrajecten op de vervolgopleidingen. Dit kan door statushouders tijdens het schakeltraject alvast een of enkele dagen te laten meelopen op de vervolgopleiding en door afspraken over (continuïteit) in hun begeleiding in de vervolgopleiding.
- Ook kan tijdens het schakeltraject al meer worden geïnvesteerd in werkvormen of lessen waarin de deelnemers in aanraking komen met andere studenten en vice versa, zodat de overgang naar een vervolgopleiding in dat opzicht kleiner wordt.
- In schakeltrajecten kan daarnaast nog meer en vaker worden samengewerkt met formele of informele organisaties uit de buurt, bijvoorbeeld (sport)verenigingen, zodat de sociale contacten en het netwerk van deelnemers wordt vergroot. Dit kan ertoe bijdragen dat ze minder exclusief afhankelijk zijn van de opleiding als bron van hulp en steun.

Begeleiding van statushouders in schakeltrajecten en vervolgopleidingen

- De huidige brede begeleiding in de schakeltrajecten – naast gericht op schoolzaken, ook sociaal-emotioneel en praktisch – zorgt ervoor de deelnemers zich kunnen toeleggen op het leren. De kans op succesvolle instroom in een vervolgopleiding wordt hiermee vergroot. Het is belangrijk dat de brede begeleiding blijft. De begeleidingstaken – die goeddeels bij de docenten liggen – dienen wel geëxpliciteerd te worden, zodat hiervoor tijd en ruimte kan worden gereserveerd en overbelasting kan worden voorkómen.
- Er dient sprake te zijn van een 'warme overdracht' van de begeleiding van de deelnemer vanuit het schakeltraject naar een reguliere vervolgopleiding. Dit kan een voor de student vaste contactpersoon bij de opleiding zijn, bijvoorbeeld een mentor. Daarnaast is het belangrijk dat voor de student duidelijk is bij wie in de gemeente hij of zij terecht kan met vragen die niet aan de opleiding zijn gerelateerd.
- Er is een grote diversiteit bij deelnemers aan schakeltrajecten. Begeleiding moet op maat worden aangeboden. Een speciale aandachtsgroep wordt gevormd door (alleenstaande) ouders met kind(eren). Voor hen is soms additionele ondersteuning nodig, bijvoorbeeld rondom de opvang van kinderen, of omdat zij niet kunnen rondkomen van studiefinanciering.

Kennisplatform Integratie & Samenleving

Colofon

Financier:
Auteurs:

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Drs. Marjan de Gruijter
Jolanda Asmoredjo, MSc
Hannah de Lange, MSc
Inge Razenberg, MSc

Met medewerking van:
Foto omslag:
Ontwerp:
Uitgave:

Femke Stoutjesdijk, MSc
Rights Managed/ Kees van de Veen
Design Effects
Kennisplatform Integratie & Samenleving
P/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-997-6

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2020.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

